

LEFAPHA LA FREISTATA LA MESEBETSI YA SETJHABA LE MAWALA A MOTHEO A TSHEBETSO

BUKANA YA TATAISO NTSHETSOPELE YA MOLAO WA PHIHLELLO YA LESEDI, wa 2000 (MOLAO 2 WA 2000)

PONELOPELE YA LEFAPHA

Freistata e tswetseng pele ka tsamaiso ya mawala a motheo a tshebetso a sireletsehileng.

MAIKEMISETSO A LEFAPHA

Tsamaiso, phano, ntlafatso ya mawala a motheo a tshebetso le taolo e phethahetseng ya thepa.

Letona (MEC) ke Mme MA Koloji

Hlooho ya Lefapha (HOD) ke Monghadi ME Mohlahlo

A. DINTLHA TSA KGOKAHANO

Mohlanka wa Lesedi

Monghadi M Mohlahlo

Aterese: Room 310 OR Tambo House
cor. St Andrews and Markgraaff Streets
BLOEMFONTEIN
9301

Aterese ya poso: PO Box 690
BLOEMFONTEIN
9300

Mohala: (051) 492-3909 / 492-3766
Fekse: 086 535 4334
Imeili: hodoffice@fsworks.gov.za

Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi

Adv K Moletse

Aterese: Room 206 OR Tambo House
cor. St Andrews and Markgraaff Streets
BLOEMFONTEIN
9301

Aterese ya poso: PO Box 690
BLOEMFONTEIN
9300

Mohala: (051) 492-3813 / 492-3719
Fekse: 086 643 7779
Imeili: mosalat@fsworks.gov.za

B. TATAISO YA KAROLO 10

Molaodi wa Lesedi o lokela ho ntjhafatsa bukana ya tataiso e hlophisitsweng ke Khomishene ya Ditokelo tsa Botho. Dipotso tse mabapi le bukana ena di ka lebiswa ho:

**Molaodi wa Lesedi (Afrika Borwa):
Moahong wa JD, Seterateng sa 27 sa Stienmens, Braamfontein,
Johannesburg, 2001**
PO Box 31533, Braamfontein, Johannesburg, 2017

Imeili bakeng sa dipotso tse akaretsang infoeq@justice.gov.za

C. PHIHLELLO YA DIREKOTO TSA LEFAPHA

(a) Dihlooho le dihlopha tsa direkoto

Dihlooho le dihlopha tsa direkoto tsa Lefapha dikenyetsa tse latelang:

- Metsotso ya dikopano
- Dipampiri tsa dipuo ka Letona (MEC) le basebetsi ba bang
- Diwekeshopo le diseminara
- Ditlaleho
- Dibuka
- Ditletlebo tse fumanweng
- Bophatlalatsi ba ditaba
- Maano
- Direkoto tsa khiri
- Maano a kuno
- Ditekanyetso
- Meralo ya mawala a tshebetso
- Ditokomane tsa dikopo tsa MTEF
- Ditokomane tsa kuno

(b) Kopo ya lesedi

- (i) Direkoto tse fumanehang ntle le hore di koptjwe
Lenane le latelang le teka direkoto tse fumanehang ntle le hore di koptjwe le mokgwa oo difumanehang ka oona:

E A FUMANEHA HO ETSA KHOPHI	
(i) Tlaleho ya Selemo le selemo (ii) Masedinyana a Lefapha a yang Setjhabeng (iii) Ditekanyetso tsa Letona (MEC) (iv) Moralo wa Kgwebo	*Dikhophi di ka fumaneha ha di koptjwa ho Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi
*Dikhophi di ka fumanwa ka ho lefella R0.60 bakeng sa leqhephe ka leng ntle le ha o ka e romellwa ka khomputha.	

(ii) Metjha ya kopo bakeng sa dikopo tse ding

- Ya etsang kopo o lokela ho fumantshwa rekoto ya Lefapha ha feela a latela tsena tse latelang:
 - Dithoko tsohle tsa metjha ya kopo tse boletsweng Molaong, tse amanang le kopo ya phihlelo ya rekoto eo, mme phihlelo ya rekoto eo e sa hanwa ka mabaka afe kapa afe a kgano a boletsweng Molaong. Ho ka ikopanngwa le Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi ho fana ka lesedi le fetang moo mabapi le mabaka a kgano.
 - Ya etsang kopo o lokela ho sebedisa foromo e hatsitsweng ho tswa Pampiring ya Mmuso (Government Gazette).
- Ya etsang kopo o lokela ho bolela ebang kopo e le ya khophi ya rekoto kapa a batla ho balla rekoto eo dikantorong tsa Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi.
- Kapa, ebang rekoto e se ka mokgwa wa tokomane e ka shejwa ka mokgwa oo ho kopilweng ka ona, ha ho kgonahala.
- Ha motho a etsa kopo ka mokgwa o itseng o tshwanela ho fumantshwa rekoto ka ona mokgwa oo a kopileng ka ona. Ha kopo eo e dumellwa ha a tshwanela ho itsunya ho sa hloka hlahale tsamaisong ya Lefapha la SACR, kapa a senye rekoto eo, kapa a itshunyatshunye ditokelong tsa bongodi tseo e seng tsa Mmuso. Ha a sa fumantshwe rekoto eo ka mokgwa oo a e kopileng ka ona empa a e fumantshwa ka mokgwa o mong, tefello ha e a lokela ho feta ya mokgwa o kopilweng pele.
- Ebang motho ya entseng kopo, hodima a filwe karabo ya kopo ya rekoto ka lengolo a batla ho arajwa ka tsela enngwe (mohl: ka mohala), sena se lokela ho hlalosa.
- Ha ya etsang kopo ya lesedi a e etsa lebitsong la motho e mong, o lokela ho fana ka maemo ao ho etswang kopo ka ona.

- Ha ya etsang kopo a sa tsebe ho bala kapa ho ngola, kapa a sa itekanela, a ka etsa kopo ya rekoto ka molomo. Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi o lokela ho tlatsa foromo lebitsong la ya etsang kopo mme a mo fe khophi ya yona.
- Ho ya ka Molao, mefuta e mebedi ya ditefello e lokela ho lefshwa; e leng tefello ya kopo ya rekoto le ya phihlello ya rekoto. Lesedi le mabapi le akhaonto ya banka le nomoro ya referense di ka fumaneha ho Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi. Ya etsang kopo o tla tsebiswa hore Tonakgolo e qollotse dihlopha tse itseng tsa batho tse sa lokelang ho lefa ditefello tsa phihlello ya rekoto mme o tla fumantshwa lesedi le batsi le mabapi le diqollo tseo ho tswa ho Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi.
- Ya etsang kopo ya rekoto o lokela ho lefa tefello ya kopo ya rekoto e batlahalang.
- Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi o lokela ho tsebiswa ya etsang kopo ka lengolo la temoso, le mo kopang ho lefa tefello e boletsweng (ebang e le teng) pele a ka tswela pele ka kopo eo.
- Ya etsang kopo a ka etsa boipiletso ba ka hare, ha ho lokela, kapa kopo lekgotleng la dinyewe kgahlano le thendara kapa tefello ya kopo ya phihlello ya rekoto.
- Ka mora hore Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi a nke qeto ka kopo, ya etsang kopo o lokela ho tsebiswa ka qeto eo ka mokgwa oo a entseng kopo ka ona
- Ha kopo e dumelletswa, tefello ya phumantsho ya rekoto e lokela ho lefshwa bakeng sa ho batlwa ha rekoto eo, ho e hlophisa, ho e hlahisa botjha, le bakeng sa nako e fetileng dihora tse behetsweng ho batla le ho hlophisa rekoto eo bakeng sa ho pepeswa. Ditefello di behwa ke lekgotla la phethahatso.

D. DITSHEBELETSO LE POPEHO YA LEFAPHA HO YA KA DITHEO TSA LONA

- (i) Ditshebeletso tsa Lefapha ha di a etsetswa setjhaba feela, empa di tobane haholo le ho fa mafapha a provense mawala a motheo a tshebetso. Ditshebeletso tseo lefapha le nang le tsona ke tse latelang:

a. BOTSAMAISI

Botsamaisi ke “karolo ya tshebetso” e ikarabellang mesebetsing e latelang ka hara lefapha:

- Ho etsa ditekanyetso tsa ditjhelete le ho tlaleha;
- Taolo ya kuno;
- Taolo ya ditjhelete
- Taolo ya tsa basebetsi, taolo ya kuno;
- Thekenoloji ya Dikgokahano
- Ditshebeletso tsa molao,le

- Ntshetsopele ya Popeho ya lefapha

a. LENANEO LE ATOLOSITSWENG LA MESEBETSI YA SETJHABA

Lenaneo le Atolositsweng la Mesebetsi ya Setjhaba (EPWP) ke le leng la mananeo a Mmuso wa Afrika Borwa a nako e kgutshwane ho ya ho e bohareng, le entsweng bakeng sa menyetla ya mesebetsi e kenyeleditseng thupello. Ke lenaneo la naha le akaretsang makala oohle a mmuso le maiteko a mmuso. EPWP e kenyeleditse maiteko disektara tse nne, e leng: mawala a motheo a tshebetso, disektara tsa Moruo, Setjhaba, Tikoloho le Botjhaba.

c. MESEBETSI YA SETJHABA

Ho fana ka ditshebeletso tsa boemo bo hodimo le tsa setegniki mafapheng bakeng sa meaho le mawala a motheo a amehang.

d. TAOLO YA THEPA

Tjhebo ya bolaodi bona ke phano e ntle le e phethahetseng, taolo le tlhokomelo ya ditlhoko tsa bodulo le thepa e sa tsamayeng bakeng sa mafapha a provense.

(ii) O ka fihlella ditshebeletso tsena jwang

Ho fumana ditshebeletso tsa lefapha, dikopo di lokela ho etswa ho Hlooho ya Lefapha

E. DITLHOPHISO TSA HO DUMELLA SETJHABA HO BA LE SEABO HO RALWENG HA MAANO LE TSHEBEDISONG YA MATLA.

1. Matsholo, jwalo jwalo, a hlophiswa ka nako e itseng Provinseng ka bophara. Sepheo ke ho kopana ha mmuso wa provense le baahi sefahleho le sefahleho ho hlalosa le ho ikarabella ho maano, mananeo le diprojeke.
2. Ho ya ka Molao le Ditaello tsa Lekgotla la Phethahatso la Provensi, Molao o phatlalatswa setjhabeng bakeng sa diphehiso le ditshisinyo tsa setjhaba pele o ka thehwa. Setjhaba se fuwa monyetla wa ho ngola dipehelo tsa sona kapa ho hlahella ka pela dikomiti tsa mesebetsi e fapaneng.
3. Molao e fapaneng ya provensi e dumella baahi ho thonya ditho tse tla sebetsa dikomiting tse itseng. Baemedi bana ba ka ba le seabo diqetong tse tla nkuwa.
4. Ho ya ka Molao wa Ntshetsopele ya Tsamaiso ya Toka, wa 2000, ha ho ralwa melawana, setjhaba le sona se memelwa ho tla tshwaela ditabeng tse amang ditokelo tsa sona.
5. Hlasela-TV e hasetswa boemafofane, dipetlele le dibakeng tse ding tsa setjhaba moo lesedi le mabapi le tsa mmuso wa provensi le fuwang setjhaba teng.

6. Baphatlalatsi ba ditaba ba sebedisetswa ho fana ka lesedi setjhabeng.

F. DITHAROLLO TSE TENG HA DIPEHELO TSA MOLAO ONA DI SA LATELWE

Ya etsang kopo kapa motho wa boraro a ka etsa boipiletso ba ka hare kgahlano le qeto ya Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi ho Letona (MEC) kapa ho motho ya kgethilweng ke Letona pele matsatsi a 60 a feta. Boipiletso bo lokela ho romelwa Kantorong ya Motlatsa-Mohlanka wa Lesedi, eo ho ya ka Molao a lokelang ho e fetisetsa ho ba Lekgotla la boipiletso. Ya etsang kopo a ka tletleba ho Molaodi wa Lesedi ka mora hore a hlolehe fumane thuso ya ka hare. Tletlebo e tlamehile ho kengwa pela matsatsi a 180 a feta ka morao ha qeto e nkilweng. Ho feta moo, motho ya etsang kopo a ka etsa kopo ya thuso e loketseng ho lekgotla la dinyewe ka mora hore a hlolehe ho fumana thuso ya tsamaiso ya ka hare. Ho na le pehelo ya ditfello bakeng sa tshebetso ena.

G. HO SEBETSANA LE LESEDI LA LEKUNUTU

1. Morero wa tshebediso ya lesedi la lekunutu

- (a) Ho laola ditshebeletso tsa basebetsi;
- (b) Ho laola phumants'ho/ditheko le ditjhelete tsa Lefapha;
- (c) Ho laola tshebetso ya dibasari bakeng sa baithuti ba ka hare le kantle ho naha;
- (d) Ho laola phihlello kapa ho kena diofising tsa Lefapha;
- (e) Ho bokella lesedi la mokgwa wa dikgokahanyo e le ho ikopanya le ho buisana le bankakarolo;
- (f) Ho nnetefatsa boitsebiso e le ho kgothaletsa tsamaiso e ntle le phumano le thibelo ya bobodu, tlolo ya molao, manyofonyofo kapa tshebetso e sa lokang;
- (g) Bakeng sa mabaka a bohlakisi le a poloko direktong;
- (h) Ho tlaleha ho dikomiti tsa boleko di le mafapha a mmuso boemong ba naha;
- (i) Ho boloka lesedi la dipalopalo bakeng sa dipatlisiso;
- (j) Mabapi le dinyewe tsa molao le dikeletso tsa molao

Lefapha le tla sebedisa lesedi lena la lekunutu feela ka mabaka ao le nketsweng ona le ao ho dumellanweng ka ona le monga lona. Ho feta moo, ha ho hlokeha, lesedi la hao le tla bolokwa bakeng sa mabaka a amanang le molao, bohlakisi kapa dipatlisiso.

2. Ho phatlalatswa ha lesedi

Lefapha le ka phatlalatsa lesedi la lekunutu ho bafani ba ditshebeletso ba tlisang dihlahiswa kapa ditshebeletso tse itseng, mohlala, ho elwa hloko phomolo ya bofokodi ya nakwana kapa ditshebeletso tsa lesedi la theknoloji. Lefapha le dumella ho kengwa ha dipehelo ka tumellano le bafani ba ditshebeletso ho laola lekunutu la lesedi.

Ho feta moo, Lefapha le ka fana ka lesedi lena la lekunutu ho dikomiti tsa boleko di, mafapha a mmuso a naha, bohlakisi ba kantle, ba ikarabellang ka ditjhelete tsa dipenshene, ditho tsa komiti ya bohlakisi le makala a phethahatso ya molao.

Lefapha le kanna la phatlalatsa lesedi la lekunutu:

- (a) Moo ho hlokehang kapa ho nale tokelo ya ho phatlalatsa lesedi lena ho latela molao kapa ka taelo ya lekgotla la dinyewe;
- (b) Ho latela Molao wa Kgothaletso ya Phihlello ya Lesedi, wa 2000 (Molao wa 2 wa 2000). Ba etsang dikopo ba lokela ho latela melawana ya dikopo ho latela Tataiso ya PAIA e teng websaeteng kapa ba ikopanye le Mohlanka wa Lesedi kapa Motlatsa-mohlanka wa Lesedi. Kopo ya phihlello ya mofuta o jwalo e tla lokela ho lefella tjhelete e loketseng;
- (c) Moo ho hlokehang ho sireletsa ditokelo tsa Lefapha.

3. Phallo ya lesedi kante ho meedi

Ka maikemisetso a ho tshehetsa mananeo a Lefapha a matjhaba a dibasari, lesedi la lekunutu la baithuti le ka arolelanwa le lefapha la ditaba tsa matjhaba, Matlo a boemedi, Diyuvesithi, Bafani ba Ditshebeletso ba fanang ka ditshebeletso tsena ho baithuti. Ho feta mona, lesedi la lekunutu la basebetsi le basebetsi ba dipolotiki ba tshwereng ofisi le ka arolelanwa le Lefapha la Ditaba tsa Matjhaba, Matlo a boemedi, Bafani ba Ditshebeletso ha batho ba mofuta o jwalo ba tswela kante ho naha ka ditaba tsa mosebetsi. Tumello ho tswa ho batho bao e lokela ho fumanwa.

4. Tshireletso ya lesedi

Lefapha le lokela ho fana ka tshireletso e lekaneng bakeng sa ho thibela lesedi lena ho fihlellwa le ho sebediswa ke mang kapa mang ntle le tumello. Ka hoo, Lefapha le itlamme ho lekolabotjha mekgwataolo ya tshireletso le mekgwa e amanang ho nnetefatsa hore lesedi lena la lekunutu le dula le sireletsehile. Se latelang se bohlokwa/ntlheng ena:

- (a) Tshireletso ya sebaka
- (b) Tshireletso ya khomputa le marangrang
- (c) Tsamaiso ya direkoto
- (d) Dipatlisiso tsa diketsahalo tsa tshireletso
- (e) Ho kenyelletswa ha diphelelo ka hara dikontraka ho laola lekunutu la lesedi

5. Tokiso ya lesedi

Batho ba ka kopa ho ntjhafatsa, ho lokisa kapa ho hlakola lesedi lefe kapa lefe la lekunutu. Lefapha le tla hloka bonyane khopi ya Tokomane/Karete ya boitsebiso e nnetefaditsweng ho nnetefatsa boitsebiso ba motho ya kopang, pele ho ka etswa diphethoho tsa mofuta ofe kapa ofe dintlheng tsa lesedi la hae la lekunutu, ha ho hlokeha kapa molao o dumela. Lefapha le sebetsa ka thata ho nnetefatsa hore lesedi la lekunutu le nepahetse le ho bolokeha ka nako tsohle.

H. NTJHAFATSO YA LESEDI LA BUKANA ENA

Ha ho hlokeha, Lefapha le tla ntjhafatsa lesedi la bukana ena.

I. PHUMANEHO YA BUKANA

Bukana ya Lefapha e fumaneha ka mokgwa o latelang:

- Khopi ka puo tse tharo tsa semmuso (Sesotho, English le Afrikaans) e tla fuwanwa Ofising ya Motlatsa-mohlanka wa Lesedi.

- Bukana ena e fumaneha websaeteng ya Lefapha ho freestateonline.fs.gov.za.